

beidsbeurs werd er 'bestormd door honderden en honderden die òf reeds door hun werkgever waren ontslagen òf zulks verwachtten òf hun werk niet konden bereiken.'¹ 'Velen hadden (niet beseffend wat oorlog was) de vlaggen uitgestoken en toen een draaiorgel vaderlandse liederen begon te spelen, leek die eerste oorlogsdag enigszins op een nationale feestdag.'²

Inderdaad: het element van nationale saamhorigheid was niet afwezig – eerder was die saamhorigheid op die eerste oorlogsdag sterker dan zij ooit op een van de traditionele nationale feestdagen geweest was. Men was één: één volk dat door eenzelfde vijand besprongen werd. Rang en standen vielen weg – elk was Nederlander. De melkboer, de slager, de bakker, de burens met wie men misschien nooit meer dan een vage groet gewisseld had – zij werden opeens als lot- en landgenoten beschouwd. 'Beslist opvallend was', noteerde een Haags ambtenaar, 'dat nu de hoogste en de laagste ambtenaren broederlijk door elkaar liepen, waar anders een diepe kloof de rangen gescheiden hield. Van werken was geen sprake.'³

In dat veranderd bestaan viel een deel van de normale communicatiemiddelen weg. De gehele post kwam onder censuur te staan, maar aangezien daar op dat moment nog geen aparte organisatie voor opgebouwd was, kon men het eventueel doorgeven van staatsgevaarlijke berichten (van de Vijfde Colonne viel alles te verwachten!) slechts op één wijze voorkomen: de bestelling van brieven, briefkaarten en drukwerken werd gestaakt, zulks met uitzondering van kranten, periodieken en dienststukken.⁴ Bovendien werden 'met het oog op een zo vlot mogelijke behandeling van overheids gesprekken' (maar heeft ook niet hier de beduchtheid voor de Vijfde Colonne een rol gespeeld?) alle particuliere telefoonaansluitingen verbroken; alleen artsen (die overigens voor hun patiënten onbereikbaar werden) behielden met enkele andere groepen personen hun telefoon⁵; hun allen werd die rode door een bekendmaking van generaal Winkelman 'ten strengste verboden, hun toestel door derden te laten gebruiken.'⁶ Het binnenlands telegraafverkeer bleef vrij. Niemand had zich afgevraagd wat daar het effect van zou zijn. Dat openbaarde zich onmiddellijk: zoveel duizenden mensen wilden op die eerste oorlogsdag aan familieleden of bekenden per telegram

¹ (Ministerie van sociale zaken, gewestelijke arbeidsbeurs Amsterdam) *Gedenkeboek Sleutels en Schakels, 1908-1958* (1958), p. 54. ² 'Herinnering aan tien jaar geleden', *Algemeen Handelsblad*, 10 mei 1950. ³ J. C. Herpel: 'Wij in de oorlog. Reportage van het leven in de oorlogsdagen begin mei 1940 in zuidoost 's Gravenhage', p. 6-7 (Collectie dagboeken, no. 232). ⁴ Op 12 mei werd de bestelling van briefkaarten weer toegestaan. (J. G. Visser: *PTT 1940-1945. Beleid en bezetting*, p. 25). ⁵ A.v., p. 32. ⁶ Tekst in *De Telegraaf*, 10 mei 1940.